

U

ubiikkiyhteiskunta Tietoyhteiskunnan kehitysvaihe, jossa erilaiset tieto- ja viestintäpalvelut ovat saatavilla myös arkielämässä ajasta tai paikasta riippumatta (*ubique*=kaikkialla). Tieto- ja viestintäteknologia on tunkeutunut kaikkialle ja kaikkiin elämäntilanteisiin. Ihmiset, esineet ja paikat ovat yhteydessä toisiinsa elektronisten tunnisteiden avulla

uhokieli Räväkkä mainoskielen laji, jossa asiat sanotaan suoraan, kuten ”maailman paras tuote”.

ulkoasu ks. taitto

ulkoinen julkaisu Lehti, joka on tarkoitettu julkaisijaorganisaation ulkopuolisille tahoille, kuten asiakkaille tai lähiympäristön asukkaille.

ulkoinen tiedottaminen ks. tiedotustoiminta

ulkomaantoimittaja ks. kirjeenvaihtaja

ulkoverkko ks. ekstranet

UMTS (*universal mobile telecommunications system*) Kolmannen sukupolven maailmanlaajuinen langaton matkapuhelinverkko, jossa yhdistyvät matkapuhelin ja internet-yhteydet. UMTS mahdollistaa multimedian (kuvien, videoiden) siirron matkapuhelimiin.

underdog-efekti Median kautta tapahtuva yleisen mielipiteen muokkaaminen, joka saa käyttövoimansa ihmisten empatiasta jotakin median uhria kohtaan, jota nähdään käsitellyn julkisuudessa epäoikeudenmukaisesti. Esimerkiksi vaaleissa sympatian osoittamisella ehdokasta kohtaan saattaa olla suurempi merkitys kuin itse ehdokkaan ajamalla asialla.

underground 1) Sovinnaisuuden rajat ylittävä ja julkista hyväksyntää vailla oleva media. 2) Kielletty, laiton tai epäkaupallinen lehti tai elokuva.

underground-lehdistö ks. vaihtoehtolehdistö

underscoring Alleviivaava tapa käyttää musiikkia elokuvassa.

unicast Tietoverkossa käytettävä tiedonsiirtotapa, jossa lähetetyllä tiedolla on vain yksi vastaanottaja.

unmotivated Vaeltava kamerakuvaus, joka ei perustu kuvattavan kohteen liikkumiseen.

upotus Videoeditoinnin tekniikka, jossa kuvamateriaalia korvataan toisella kuvamateriaalilla tietyllä välillä nauhaa ”upottamalla” uusi kuva entisen tilalle.

upotuskuva Kahden televisiokuvan yhdistäminen niin, että toinen niistä näkyy pienemmässä koossa osana kuvaruudun näyttöä.

upstream ks. interaktiivisuus

urbaani legenda Populaari laajalti uskottu myytti, joka leviää erityisesti internetin välityksellä.

URL (*uniform resource locator*) ks. verkko-osoite

USB (*universal serial bus*) Liitäntä, jonka avulla tietokoneeseen voidaan kytkeä oheislaitteita.

uses and gratifications ks. käyttötarkoitus-tutkimus

uudet mediat Ilmaisu, jolla viitataan television uusiin muotoihin, kehittyneen kotielektroniikan tuotteisiin ja erityisesti mediateknologian uudenlaisiin keskinäiskytkentöihin (tietokoneohjatut kuvankäsittelylaitteet, dataverkot, hyper- ja multimedia-järjestelmät, virtuaalisen todellisuuden teknologia). Keskinäisen kytkennän ohella uusille medioille on tyypillistä tietokonepohjaisuus, hybridi, joustava rakenne, interaktiivisuus, sekä julkinen että yksityinen käyttö ja vähäinen julkinen säätely.

uusi aalto Ranskalaislähtöinen elokuvangere, jonka ominaispiirteitä ovat alkuperäisyys, nuoruus, tekniikan ja näkemyksen tuoreus, suora dialogi, suurelle yleisölle tuntemattomat näyttelijät ja halpa tuotantorakenne.

uusi journalismi 1) Journalismin suuntaus tai muoto, joka pyrkii kuvaamaan todellisia tapahtumia ja ilmiöitä kaunokirjallisin keinoin journalistin subjektiivisen lähestymistavan ja hänen omien subjektiivisten tuntemustensa ja tulkintojensa pohjalta. Uusi journalismi voidaan nähdä eräänlaiseksi vastavedoksi perinteiselle journalismin objektiivisuudelle ja ulkokohtaiselle esitystavalle. 2) Kauko Pietilän kehittämä journalismin uudistamismalli erityisesti muotoironiaan pohjautuvien uusien journalististen muotojen käyttöönottamiseksi. Mallin tavoitteena on muuttaa joukkoviestinnässä vastaanottajan positiota tasavertaistamalla yleisö suhteessa lähettäjään. Uuden journalismin taustalla on ajatus joukkoviestinnästä sosiaalisena suhteena eli säännöllisen yhteyden solmimisesta yksilön ja häntä ympäröivän maailman välille. Tältä pohjalta esimerkiksi uutiset eivät olisi oleellisia nimenomaan tapahtumien kertojina, vaan tällaisen yhteyden rakentajana. Pietilän journalismikonseptin mukaan joukkoviestintä ei esitä todellisuutta vastaanottajille, vaan on näille yhteiskunnallista todellisuutta. Uuteen journalismiin liittyneessä 1980-luvun alun tiedotusopillisessa "kiistassa" Pietilän vastapuolena olleen Pertti Hemánuksen journalismin keskiössä oli vastaavasti journalismin objektiivisuus eli tiedon (tietoisuuden) ja todellisuuden välinen suhde. Joukkoviestintä oli näin ollen olemukseltaan sanomia, jotka sanovat jotakin todellisuudesta esittämällä sitä, ts. joukkoviestimien sanomat eivät ole todellisuutta, vaan todellisuuden kuvia.

uusluddiitti Mediateknologian määräävän aseman vastustaja. Nimitys perustuu rakenteellisen koneistumisen ja automaation vastustajaksi teollistuvassa Englannissa 1800-luvulla kutsuttuun *luddiittiin*.

uusmedia Yhteisnimitys digitaalisuuteen perustuville, tietokoneen ja tietoverkkojen kautta käytettäville viestintävälineille. Uusmedia voidaan nähdä ympäristönä tai tilana, jossa liikutaan ja jossa vietetään aikaa. Sen ominaispiirteitä ovat digitaalisuus, verkkomaisuus, reaaliaikaisuus, päivitettävyyys, kaksisuuntaisuus, vuorovaikutteisuus. virtuaalinen ympäristö sekä henkilökohtaisuus ja erilaiset suodattimet.

uusmainonta Italialaisen Benetton strateginen linjaus, jossa mainonnan tehtäväksi on nähty erottuminen, ärsyttäminen ja keskustelun herättäminen. Vastaavasti perinteinen mainonta pyrki herättämään vastaanottajassaan tunteen vajavaisuudesta, jonka sitten mainostettu tuote tai palvelu täyttää.

uustelevio Italialaisen kirjailijan ja tutkijan Umberto Econ muotoilema käsitys television uudesta roolista nyky-yhteiskunnassa. Televisio ei ole Econ mukaan enää todellisuuden välittäjä, vaan itse todellisuus. Sen sijaan että televisio olisi pelkkä "ikkuna ulkomaailmaan", se on alkanut kuuluttaa katsojille oma asemaansa ja suhdettaan yleisöön. Uustelevio suosii suoria lähetyksiä, joissa se näyttää studioympäristön ja jopa kamerat, joilla lähetys kuvataan. Se sekoittaa fiktion ja faktan välisiä rajoja ja pyrkii suoraan kontaktin katsojan kanssa.

uutinen Journalistinen genre eli juttu- tai ohjelmatyyppi, jolle on tyypillistä uuden, yllättävän ja merkittävän tiedon kertominen äskettäin tapahtuneesta tai tietoon saadusta, yleisesti kiinnostavasta asiasta. Uutinen viittaa myös asiaan, josta on lähiaikoina odotettavissa uutta informaatiota. Uutinen on juttutyypeistä vanhin ja yleisin. Aikaprospektiivin kannalta uutiset voidaan jakaa ennakkouutisiin, tapahtumauutisiin ja jälkiuutisiin ja sisältönsä puolesta varsinaiseen uutiseen (mitä on tapahtunut) ja taustajuttuun (selvitykseen siitä, miksi jotakin on

tapahtunut ja mitä siitä seuraa). Uutisjakoa voidaan tehdä myös tapahtuma- ja prosessiuutisiin, joista edellinen viittaa jonkin todellisen tilanteen kertomiseen ja jälkimmäinen asioiden monimuotoisempaa ja "näkyvämpää" kehittymistä koskevaan raportointiin. Erilaisia uutistyyppisiä ovat *uutissähke*, jonka avulla asiat kerrotaan yleisölle mahdollisimman nopeasti ja yhteenvedomaisen tiivistetysti, *uutisraportti*, joka on sähköuutisen deskriptiivinen laajennus tavoitteenaan esittää myös tapahtumaan liittyviä ja tarkempia kuvailevia aineksia, *uutiskommentti*, jossa pääpaino on tarkasteltavien asioiden tai tapahtumien tulkitsemisessa (mistä tapahtumassa itse asiassa on kysymys, mitä seurauksia sillä voi olla) ja *uutistausta*, joka pyrkii liittämään uutisen laajempiin asiayhteyksiin, esimerkiksi yhteiskunnalliseen, poliittiseen tai kansainväliseen kontekstiin, jotta yleisö ymmärtäisi uutisen merkityksen. Uutisvälitys on kaupallista toimintaa, uutisten myymistä hankkijalta viestimille. Uutisjournalismi on luonteeltaan hyvin kansainvälistä, ja kansainvälisestä uutisvälityksestä huolehtii useita kansainvälisiä *tietotoimistoja*. Länsimaisen uutisvälityksen yhtenä tärkeänä myyntivalttina on nopeus. Varsinkin sähköisissä viestimissä on pyritty reaaliaikaiseen uutisvälitykseen, joka käsiteltävistä aiheista riippuen on saattanut heikentää uutisjournalismin tärkeää luotettavuutta ja todenmukaisuutta. Länsimaiseen uutisjournalismiin kuuluu myös neutraalisuuden (puolueettomuuden ja kantaa ottamattomuuden) ihanne.

uutisagenda Median toimintapa, jossa se määrittelee jonkin asian tärkeämmäksi (mediajulkisuuteen nostettavaksi) kuin jonkin toisen.

uutisanalyysi Kriittinen lähestymis- ja menettelytapa uutisten näytävyyden, sisällön, esitystyylin, vaikuttavuuden ja sävyn määrittämiseksi.

uutisankka Perätön uutinen.

uutisankkuri ks. ankkuri

uutisarvo Median, joukkoviestimen tai yksittäisen toimittajan antama merkitys tai painoarvo jollekin tiedolle tai julkistettavalle asialle tietynä hetkenä suhteessa muihin tarjolla oleviin aiheisiin.

uutisaukko 1) Jonkin tapahtuman ja sitä koskevan uutisoinnin välinen aikajänne. 2) Uutisen saaman palstatilan tai lähetyksajan ja juttua varten käytettävissä olevan materiaalin välinen suhde.

uutisdifffuusio Yksittäisen uutisen leviäminen tietynä ajanjaksona vastaavanottavan yhteisön sisällä. Uutisdifffuusion saturaatiopisteellä tarkoitetaan tilannetta, jossa uutisoitu asia on ihmisille jo niin tuttu, ettei sitä enää pidetä uutisena.

uutisglobalisaatio Informaatioteknologian maailmanlaajuinen leviäminen siten, että mediayleisön on mahdollista seurata "paikallisia" uutisia missä päin maailmaa tahansa.

uutisguru Aktiivisesti uutisia seuraava ja uutistapahtumista hyvin perillä oleva henkilö.

uutiskirje 1) Informatiivinen *kirjelehti*, joka sisältää tietylle kohdeyleisölle (esimerkiksi yhdistyksen jäsenille tai yrityksen asiakkaille) tarkoitettuja kirjeen lähettäjään liittyviä uutisia, kuten tietoja sen tulevaisuuden suunnitelmista, taloudellisesta kehityksestä tai uusista tuotteista tai palveluista. Uutiskirjeet eivät yleensä sisällä mainoksia. 2) Talousuutisia sisältäneen nykyisen sanomalehden varhainen muoto.

uutiskommentti ks. uutinen

uutiskriteerit Asioille ja tapahtumille annettava merkitys (uutis)journalismin näkökulmasta, mittapuut uutisten valinnalle ja suhteelliselle arvostamiselle. Uutiskriteereissä on kyse ammatillisista standardeista, joiden avulla uutisoitavat asiat valitaan ja esitetään ja julkaistavien uutisten keskinäiset arvot ratkaistaan. Uutiskriteerit ovat myös tulosta teollistuneen uutistoiminnan tuotannollisista tarpeista. Käytännössä uutiskriteerit ohjailevat toimituspolitiikan

mukaisia valintapäätöksiä ja vaihtelevat paitsi yhteiskuntajärjestelmän, myös esimerkiksi lehden omistussuhteiden, poliittisen kannan, koon, levikin tai ilmestymistiheyden perusteella.

Ulkoinen uutiskriteeri viittaa asioihin, joilla on vaikutusta de facto ihmisten elämäntilanteeseen riippumatta siitä, ovatko he itse näistä vaikutuksista tietoisia (vaikutusten voimakkuus, intensiteetti). Uutisen yleinen merkittävyys merkitsee uutisarvostuksen ratkaisemista tietyn vastaanottajajoukon, ei kenenkään yksityisen vastaanottajan, perusteella (vaikutusten laajuus). Vastaavasti uutiskriteerin monikerroksisuus viittaa siihen, että uutiskriteeriä rakennettaessa on kiinnitettävä huomiota moniin tärkeysasteeltaan vaihteleviin kriteereihin (missä määrin tapahtumien vaikutus koskettaa uutisten vastaanottajia itseään tai ryhminä). Kaupallisuuden paine on korostanut uutistoiminnassa kiintoisuuden kriteeriä, jonka mukaan uutisoitavia asioita valitaan niiden (oletetun) mielenkiinnon perusteella. Uutiskriteerit voidaan jakaa myös julkaistavien asioiden tärkeyden (primaarisuuden), kiinnostavuuden ja tarkoituksenmukaisuuden perusteella. *Tärkeyttä* käytetään kun kysymyksessä on laajaa ihmisjoukkoa todennäköisesti kiinnostava asia (ajankohtaisuus, läheisyys, tapahtuman näyttävyys ja seuraukset). *Kiinnostavuuteen* sisällytetään henkilökohtainen mielenkiinto ja vetovoima, sympatia, epätavallisuus, kehitys, taistelu, jännitys, seksi, korkea ikä ja eläimet. *Tarkoituksenmukaisuus* on poliittinen kriteeri (poliittiset lehdet) tai yleisön rakenteesta johtuva kriteeri (erikoislehdet, harrastelehdet, ammattilehdet). *Prakke* on jakanut uutiskriteerit ajalliseen etäisyyteen (nykyhetki), kulttuuriseen etäisyyteen (yleisön osallisuus tapahtumassa, tapauksen tunnettavuus, tapauksen kiinnostavuus) ja maantieteelliseen etäisyyteen (läheisyys). Uutiskriteereiksi voidaan määritellä myös kielteisyys, tuoreus, läheisyys, yhdenmukaisuus ("kulttuurisen käsikirjoituksen" mukaisuus), selkeys, odottamattomuus, superlatiivisuus, relevanssi (suora vaikutus yleisön elämään), henkilöitävyys, eliittihenkilöt, edustavuus (lähteen auktoriteetti), faktisuus (tarkistettavat tosiasiat).

uutiskuva Uutisen visuaalinen sisältö lehdessä ja televisiossa. Vaikka toiveisiin vaihtoehtojen kuvitustapojen käyttämiseksi mediassa on helppo yhtyä, uutiskuvan käytäntöjen uudistaminen ei käy hetkessä. Esimerkiksi televisio elää kuvasta, ja poliittisesta toiminnasta kerrottaessa kamerat joutuvat usein työskentelemään poliitikkojen ehdoilla ja tyytymään niihin kuvakulmiin, jotka heille ositetaan.

uutiskynnys Seikat, jotka vaikuttavat käytännön toimitustyössä jonkin asian tai tapahtuman julkistamiseen uutisena. Uutiskynnys on eräänlainen "este", jonka tarjolla olevan aineiston on ylitettävä päästäkseen yksittäiseen viestimeen. Uutiskynnys vaihtelee uutiskriteerien, välineiden päivittäisen uutistarjonnan määrän ja laadun sekä julkaistavaksi mahtuvan aineiston määrän (kuten lehden yksittäisen numeron sivumäärän) mukaan. Toimituksen omalla tuotannolla on yleensä matalampi uutiskynnys kuin ulkopuolisella tarjonnalla. Yleisellä tasolla julkisuuteen pääsyyn vaikuttavia tekijöitä ovat perinteisten uutiskriteerien ohella esimerkiksi yhteiskunnallinen vallankäyttö (poliitikkojen tai talouselämän päättäjien lausunnot tai suunnitelmat), lähteiden suhde toimittajiin, uutisen tapahtumapaikka ja viestimen toiminta-alue, etukäteisarvattavuus eli uutisaiheen kuuluminen johonkin viestimen rutiininomaisesti seuraamaan aihepiiriin (poliisi, palokunta, oikeus, kunnallispolitiikka), tapahtuman läheisyys, ajankohtaisuus ja uutisen ajoittuminen uutissyklin kanssa.

uutislähdesuoja ks. lähdesuoja

uutismylly Nopeaa ja laajaa tiedonvälitystä korostava uutistoiminnan piirre, jonka mukaan media vaatii jatkuvasti uusia, uutisoitavia aiheita.

uutisnauha Valikoiduista, erillisistä uutisotsikoista koostuva ja kuvaruudussa oikealta vasemmalle liikkuva tekstinauha television uutislähetyksessä. Esitysmuodoltaan uutisnauha muistuttaa pörssiyhtiöiden noteerausten jatkuvaa listaa.

uutisoida Välittää uutisena, toimittaa uutiseksi.

uutisosuus Perusuutisten suhteellinen osuus median kokonaistarjonnassa. Käsite on tärkeä varsinkin yhdysvaltalaisessa oikeuskäytännössä, koska perusuutisilla ei ole tekijänoikeudellista suojaa.

uutisotsikot Radion tai television uutisissa lueteltu lista kyseisen lähetyksen aikana käsiteltävistä uutisaiheista.

uutispeli Median vastaanottotutkimuksen menetelmä, jossa hahmotellaan erilaisia median tapoja *representaatioiden* rakentamiseksi. Uutispeliin osallistuville annetaan uutisoituihin tapahtumiin liittyviä kuvia ja pyydetään kirjoittamaan uutinen kuvien esittämistä tapahtumista. Vertaamalla näin tehtyjä uutisia alkuperäisiin uutisiin, voidaan arvioida, kuinka paljon ihmiset käyttävät hyödykseen jo julkisuudessa olleita tulkintoja ja uutisen lajityypille ominaisia ilmaisuja.

uutispolitiikka ks. toimituspolitiikka

uutispäällikkö ks. toimitus

uutispöytä Toimituksen eräänlainen "hermokeskus", joka sijaitsee keskeisellä paikalla toimituksessa ja jonka ympärillä istuvat uutislähetystä tai lehteä kokoavat henkilöt. Uutispöydässä valitaan ja muokataan raakamateriaalia jutuiksi ja karsitaan valmiita juttuja uusien, ajankohtaisempien tieltä. Suomen oloissa tällainen keskuspöytä voidaan käsittää myös yhdeksi toimituksen (autonomiseksi) osastoksi.

uutisraportti ks. uutinen

uutisruutu Tietoverkkoon ja näyttöpäätteisiin pohjautuva organisaation sisäinen tiedotuskanava. Uutisruutu on kätevä nopean tiedottamisen menetelmä varsinkin kun toimipisteitä on useita ja ne sijaitsevat hajallaan.

uutisryhmä ks. keskusteluryhmä

uutissulku Uutisten pitäminen tai tavoite uutisten pitämiseksi poissa mediasta.

uutissuoja Tekijänoikeuslain kohta, joka estää ulkomaisen uutistoimiston tai ulkomailla toimivan kirjeenvaihtajan sopimuksen nojalla tekemän uutisen uudelleen julkaisemisen muissa välineissä ennen kuin kaksitoista tuntia on kulunut sen julkaisemisesta Suomessa.

uutissykli Joukkoviestimen toimintarytmiä ja uutistuotannon uudistumista kuvaava aikajänne. Toisiaan seuraavat syklit päivittävät, tarkentavat ja korvaavat aiemmin julkaistuja uutisia. Esimerkiksi viikkolehden uutissykli on seitsemän vuorokautta, päivälehdessä 24 tuntia, radion vajaan tunnin ja verkkolehden tätäkin lyhyempi. Joukkoviestimen uutiskynnys on sitä matalampi, mitä paremmin uutisen tapahtuma-ajankohta ajoittuu tällaisen jakson vaihtumiseen, ts. juttu on "viime hetken uutinen". Uutissyklin merkitys on nähtävissä verrattaessa ns. tapahtumaorientoituneita uutisia hitaiden prosessimaisten tapahtumien raportointiin.

uutissähke 1) Pikautinen. 2) Lyhyt radioutinen.

uutistaa ks. uutisoida

uutistaulu Suurikokoinen, julkiselle paikalle sijoitettu valotaulu, jonka sanomia voidaan muuttaa perinteistä julistetaulua nopeammin.

uutistausta ks. uutinen

uutistenlukija ks. ankkuri

uutistohtori Erityisesti Yhdysvalloissa tv-asemien palkkaama viestinnän konsultti, jonka avulla pyritään kehittämään uutisankkurien esiintymistaitoja.

uutistoimisto ks. tietotoimisto

uutistoimittaja ks. toimitus

uutistori ks. uutisryhmä

uutisvirran kaksoismalli Bassin malli kahdella tasolla tapahtuvalle uutisvälitykselle. Ensimmäisessä vaiheessa toimittajat keräävät tietoja ja tosiasioita juttujensa rakentamiseksi. Toisessa vaiheessa toimitussihteerit ja päällikkötoimittajat arvioivat ja muokkaavat välitettäviä tietoja suhteessa toimitusorganisaation arvioihin ja toimintamalleihin.

uutisvirta 1) Teoria ja tutkimus, jossa kiinnostuksen kohteena on joukkoviestinnän eri kanavien kautta vastaanotetut ja potentiaalisesti vastaanotettavissa olevat sanomat (tietovirta, *information flow*). Uutisvirtatutkimusten avulla voidaan mm. tehdä vertailuja eri viestimien, eri maiden (kansainväliset uutisvirtatutkimukset) ja eri ajanjaksojen välillä. Kansainvälisissä uutisvirtatutkimuksissa on kritisoitu erityisesti uutisvirran määrällistä tasapainottomuutta, so. teollisuusmaista kerrotaan paljon enemmän kuin kehitysmaista. Syynä tähän on kansainvälisten länsimaisten uutistoimistojen hallitseva rooli maailmannäyttämöllä ja se, että niiden asiakkaat ovat kehittyneissä maissa. 2) Viestintäyrityksen sisäinen uutisvirta eli viestintäketju, jossa jokin tapahtuma tai asia muuttuu uutiseksi tiedonhankinnan ja käsittelyn kautta.

uutisvuoto Uutisen ennenaikainen pääsy julkisuuteen.